

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
2022

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

<https://doi.org/10.46868/atdd>

Vətən savaşı dönəmində Azərbaycan poeziyasında Şuşa mövzusu

Mətanət Saraçlı*

ORCID: 0000-0002-1099-7217

Öz

Məqalədə Qarabağ savaşı dönəmində və zəfərimizdən sonra Azərbaycan poeziyasında gedən proseslərə qısa ekskurs edilir, müxtəlif elm adamlarının bəzi məsələlərə və konkret əsərlərə mövqeyi açıqlanır. Poeziyamızda Şuşa mövzusu birinci və ikinci Qarabağ savaşı dövrlərində qarşılaşdırılır və Zəfərimizin ədəbiyyatda yaratdığı dirçəlişi sərgiləyə bilir. Ayrı-ayrı şairlərin yaradıcılığından seçilmiş bədii nümunələr təhlil obyektinə çevrilir. Məqalədə göstərilir ki, birinci Vətən savaşında Şuşanın işğalı poeziyamızı səfərbər etdi. Qələbəyə çağırış ruhu şairlərin yaradıcılığında müxtəlif formalarda təzahür olundu. 44 gündə qazandığımız qələbə isə bizi dünyaya tanıtmaqla yanaşı itən qürurumuzu qaytardı. İkinci Qarabağ savaşı və qələbəmizdən sonra qələmlərini süngüyə çevirən "yazarlar ordusu" çoxlu zəfər nəğmələri yazdılar. Onların əksəriyyəti müxtəlif elmi məqalələrdə təhlil elementinə çevrilir. Vətən məhəbbəti elə hissdır ki, mütləq əməli sübuta söykənməlidir. Şuşanı, Qarabağı bizə qaytaran igid oğullar, qanıyla tarix yazan qəhrəmanlar nəinki poeziyada, ədəbiyyatımızda müxtəlif janrlarda yazılan əsərlərin baş qəhrəmanlarına çevrilərək özlərinə sözdən heykəl qoydurdular. Nə qədər ki, dövlətimiz, millətimiz, ədəbiyyatımız yaşayır, onların qəhrəmanlıqları haqqında yeni-yeni əsərlər yazılacaq, səlnamələr yaranacaqdır.

Açar sözlər: Arena, Poetik Obraz, Dirçəliş, Milli Özünüdərək, Poeziya, Şuşa

Göndermə Tarihi: 14/10/2022

Kabul Tarihi: 18/11/2022

* Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Bakı Dövlət Universiteti Filologiya fakültəsinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasının dosenti, Bakı- Azərbaycan matanat.sarachli@mail.ru

Bu makaleyi şu şəkildə kaynak gösterebilirsiniz:

SARAÇLI, M., “ Vətən savaşı dönəmində Azərbaycan poeziyasında Şuşa mövzusu ”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Azerbaycan Kültür Başkenti Şuşa'nın 270. Yılı Armağan Sayısı*, 2022, s. 57-68.

The theme of Shusha in Azerbaijani poetry during the Patriotic War

Mətanət Saraçlı*
ORCID: 0000-0002-1099-7217

Abstract

In the article, a short excursion is given of the processes of Azerbaijani poetry during the Karabakh war and after our victory, and the position of various scientists on some issues and specific works is explained. In our poetry, the theme of Shusha is encountered in the first and second Karabakh war periods and can show the revival created by our victory in literature. Selected artistic examples from the works of individual poets become the object of analysis. The article shows that the occupation of Shusha in the First Patriotic War mobilized our poetry. The spirit of invitation to victory was manifested in different forms in the works of poets. The triumph we succeeded in 44 days introduced us to the world and also brought back our lost pride. After the second Karabakh war and our victory, the "army of writers" who turned their pens into bayonets wrote many victory songs. Most of them become an element of analysis in various scientific articles. Patriotism is a emotion, based on practical evidence. The brave children who gave Shusha and Karabakh back to us, the heroes who wrote history with their blood, became the protagonists of works written in different poetry genres and our literature. As long as our state, nation, and literature live, new literary works will be written and chronicles will be created about their heroism.

Keywords: Arena, Poetic Image, Revival, National Self-Awareness, Poetry, Shusha

Received Date: 14/10/2022

Accepted Date: 18/11/2022

* Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor of the Department of History of Azerbaijani Literature, Faculty of Philology, Baku State University, Baku-Azerbaijan matanat.sarachli@mail.ru

Тема Шуши в азербайджанской поэзии периода Отечественной войны

Матанат Саракли*
ORCID: 0000-0002-1099-7217

Резюме

В статье дается краткий экскурс в процессы азербайджанской поэзии в период Карабахской войны и после нашей победы, разъясняется позиция различных ученых по некоторым вопросам и конкретным произведениям. В нашей поэзии автор представляет тему Шуши во время первой и второй карабахской войны и смогла показать возрождение литературы, после нашей Победы. Объектом анализа становятся избранные художественные образцы из произведений отдельных поэтов. В статье показано, что оккупация Шуши в годы Первой Отечественной войны мобилизовала нашу поэзию. Дух призыва к победе проявлялся в разных формах в творчестве поэтов. Победа, одержанная за 44 дня, не только представила нас миру, но и вернула утраченную гордость. После второй карабахской войны и нашей победы «армия писателей», превратившая свои перья в штыки, написала много победных песен. Большинство из них становятся элементом анализа в различных научных статьях. Патриотизм – это чувство, которое должно основываться на практических доказательствах. Отважные сыновья, вернувшие нам Шушу и Карабах, герои, написавшие своей кровью историю, стали героями произведений, написанных в разных жанрах не только в поэзии, но и в нашей литературе. Пока существует наше государство, живет наш народ и литература, об их подвиге будут писаться новые произведения и создаваться летописи.

Ключевые слова: Арена, поэтический образ, возрождение, национальное самосознание, поэзия, Шуша

Получено: 14/10/2022

Принято: 18/11/2022

*доктор философских наук, доцент кафедры истории азербайджанской литературы филологического факультета Бакинского государственного университета, Баку-Азербайджан matanat.saracli@mail.ru

Giriş

Şuşa, müxtəlif zaman dövrlərində bədii ədəbiyyatda ən mükəmməl poetik obraz olsa da, 44 günlük Vətən savaşında qazandığımız Zəfər onu dünya arenasına çıxararaq poeziyamızın baş obrazına çevirdi. Əsası Şuşa xanı Pənahəli xan tərəfindən qoyulan, sıldırım qayaların əhatəsində 800 metr yüksəklikdə yerləşən bu şəhər Azərbaycanın zümrüd tacıdır.

Birinci Qarabağ savaşını dönməndə və ondan sonrakı məyusluq illərində bu dağlar gözəlinin azad olunacağına bir ümid qığılcımı olsa da, Şuşa nisgili, Şuşa dərdi poeziyamızın ana xəttinə çevrilmişdi. Ulu öndərin vaxtilə dediyi “Şuşasız Qarabağ, Qarabağsız, ümumiyyətlə, Azərbaycan yoxdur” fikri mövqeyindən, peşəsindən asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlının gen yaddaşında kodlaşır. Məğlub ölkənin məğlub vətəndaşının Vətən qarşısında xəcalət harayı, eyni zamanda Şuşa harayıdır.

Şəhidlər xiyabanında olarkən onların ruhu qarşısında özünü borclu bilən, ümumxalq kədərindən təsirlənən Zahid Xəlil yazırdı:

Sən mənə oğlum demişdin
Vətən mənə oğul demə!
İgidlərin daşa döndü
Yanaqlarda yaşa döndü,
Uçub gedən quşa döndü
Vətən mənə oğul demə!
Mən deyirdim güləmmərəm,
Bu dərd ilə öləmmərəm
Vətən, mənə oğul demə! ¹

Bu şeir sanki bütün Azərbaycan oğullarının Vətən qarşısında borcundan doğulan xəcalət harayı idi.

Cabir Novruz “Şuşa yolu” poemasında dərddən poeziyasını poeziyanın dərddinə çevirir. Şuşaya gedən yolun qapanmasını milli faciə sanır.

Düz on ildir Şuşa deyib qışqırıram
Daha papaq gəzdirmirəm

¹ [https://525.az/news/199990-bahar-nefesli-senetkar\(10.10.2022\)](https://525.az/news/199990-bahar-nefesli-senetkar(10.10.2022)).

Düz on ildir
Göz yaşlarım ürəyimə
Gildir-gildir axır mənim.
Şuşa dərdi öldürəcək axır məni.²

Düz bir il sonra 2002-ci ilin dekabrında şair ağır xəstəlikdən dünyasını dəyişdi. Tənqidçi Vaqif Yusifli yazır ki, onun dərдинin içində bir Şuşa dərdi də vardı.

Bəli, Azərbaycan adlı üzükdə brilyant qaşa bənzəyən Şuşanın işğalı poeziyamızı səfərbər etdi. M. Arazın “Ayağa dur, Azərbaycan, sənənləyəm!” çağırışı bir çox şairlərin yaradıcılığında müxtəlif formalarda təzahür etdi və sonrakı illərdə də bu çağırış ruhu zəifləmədi. Zəlimxan Yaqubun

Şuşa, Laçın, Xocalı qovrulur öz yağında
Yetmiş yeddi yara var, sinələrin dağında
Vaqif, Şəmşir, Ələsgər düşmənin tapdağında,
Daş yandırır intizarım, daş yandırır həsrətim.
Dur ayağa məmləkətim, qalx ayağa millətim!³

Belə nümunələrin sayı ədəbiyyatımızda yetərincədir. 44 gündə qazandığımız qələbə zəfərimiz nəinki bizi dünyaya tanıtdı, itən qürurumuzu, əyilmiş qəddimizi düzəltdi. Zahid Xəlilin “Dəmir yumruq dastanı” da bu qürurdan doğuldu.

Dəmir yumruq beş barmaqdı
Amma böyük bir ölkədi
Cəsarətədi, şücaətədi,
Nə tərəddüd, nə “bəlkə”di...
O yandırdı Qarabağda
Elin sönməz çırağını!
Yağmalanmış torpağıma
Taxdı zəfər bayrağını.⁴

Elxan Zal Qaraxanlının “Azərbaycan simfoniyası” və Balayar Sadıqın “Zəfər simfoniyası” ədəbiyyatda milli özünüdərkən aparıcı tendensiyası, meylı sayıla bilər:

“Qarabağ Azərbaycandır!”
Adi torpaq deyil, canımda candır!
Yolunu gözləyir, gör bir haçandır

² <http://www.anl.az/down/meqale/adalet/2013/iyul/318377.htm>(10.10.2022).

³ Şeirimizdə Qarabağ Vaqif Yusifli Ədalət qəzeti, 2021.

⁴ <https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/6521-demir-yumruq>(10.10.2022).

Arzu yollarında ümid sarvanım,

Min yaşa, müzəffər Baş Komandanım!⁵

İkinci Qarabağ savaşı zamanı və qələbəmizdən sonra qələmlərini süngüyə çevirən “yazarlar ordusu” çoxlu zəfər nəğmələri, qalibiyyət, qürur hisslərilə dolu səlnamələr yazdılar. Zəfərimizə aid yazılan onlarla, yüzlərlə poeziya nümunələrindən bəziləri müxtəlif elmi məqalələrdə təhlil elementinə çevrilir. Məs. AMEA-nın professoru Salidə Şərifovanın “Azərbaycan nəzm və nəsrində Şuşanın təsviri,” Fəlsəfə elmlər doktoru Rahid Uluselin “Döyüşən sözün Şuşa zirvəsi” və s. Bu kimi məqalələrdə belə bir tendensiya izlənilir. Salidə xanım akademik Teymur Kərimlinin yedi beytlik “Şuşamız” qəzəlini və folklor ruhunda yazdığı “Əziz Şuşa, biz qayıtdıq” qoşmasını nümunə göstərir:

Ay ağalar, gəlin, sizə söyləyim:

Baş tacıdır bizim zəfər Şuşanın

Başımıza min il qaxınc olardı,

Yolu bağlı qalsa, əgər Şuşanın.⁶

Fəlsəfə doktoru şairə Adilə Nəzər 2021-ci ildə Qarabağa yazdığı “Rekviyem”də döyüşlərdə itirilənlərin müqəddəs ruhlarını yad edir:

Gəlsəm bir gün,

Ayaqlarına qapansam, ətəyindən öpsəm,

Qaytararsanmı aldıqlarımı?

Uğrunda gedənləri geri versən...

Üzü gülsə xalqın...

Utansa ayrılıq,

Silinsə ataların alnındakı qırıqlar,

Qurusa anaların gözlərindən yaşlar

Qırılıb tökülsə sıralanan qara daşlar⁷

Hər şey dəyişərsə, qızların bağlı qapıları açılar, “sevinər bəy otaqları”, deyir şairə. Dərin, fəlsəfi fikir poeziyasının parlaq nümunəsidir bu “Rekviyem”:

Gəlsəm bir gün yalvarsam ..

Ağlasam...

Göz yaşlarımla yuyulsa, illərin kiri,

Hər şey dəyişərmə, Qarabağ?⁸

⁵ [http://www.azbyb.az/index.php/culture/post/92\(10.10.2022\)](http://www.azbyb.az/index.php/culture/post/92(10.10.2022)).

⁶ [https://525.az/news/186013-susaname-teymur-kerimlinin-seirleri\(10.10.2022\)](https://525.az/news/186013-susaname-teymur-kerimlinin-seirleri(10.10.2022)).

⁷ [https://ms-my.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/441\(10.10.2022\)](https://ms-my.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/441(10.10.2022)).

Şeirin lirik qəhrəmanı zamanı geri qaytarmaq iddiasıyla Qarabağa müraciət edir və özü də anlayır ki, bu olanları, bitənləri, itənləri geri qaytarmaq imkan xaricindədir. Bizə bu kədəri unuduran yeganə təsəllimiz son savaştakı zəfərimiz və dünyanı bu zəfərə heyran etməyimizdir. Şairə Natəvan poeziya günlərində yazdığı “Şuşa” şeirində Şuşanın bədii obrazını yaradaraq onun uğrunda qurban gedən ərləri, ərənləri, qanlarıyla tarix yazan şəhidləri bir daha xatırlayır.” Ey matəm yüklü şəhər!” xitabıyla acı xatirələrin əzikliyindən yaranan ritorik sualları birləşdirə bilər:

Qəhrəmanlar qırğı tək havalanıb dağlardan,
Necə sıyrılıb çıxdı o xırçın dalğalardan?!
Danış, neçə qəhrəman uğrunda verdi can?!
Ey gözəl cazibəli, nağıl, əfsanə şəhər.
Durub şeir deyərəm sənə o başdan Şuşa,
Dillərə dastan Şuşa!⁹

Ramiz Qusarçaylı “Şuşalı Vətən” poemasında yazır:

Qayadan sürüşən ulu daşlara
Sarılıb bayrağı öpdü oğullar,
Torpağın ətrini gözünə çəkib
Şuşanı gözünə təpdi oğullar.
Bir ocaq başına yığılır indi
Yad əldə qovrulub alışan Şuşa
Bağrının başından doğulur indi
Bağrı şan-şan Şuşa, pərişan Şuşa!¹⁰

Poemada şair 44 günlük Zəfər, hünər mənzərələrini şanlı müharibə ssenarili möhtəşəm qələbə serialı adlandırır.

Akademik Nizami Cəfərov yazır: “Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə aparılan çox miqyaslı Vətən müharibəsi ədəbiyyatımızın əbədi Vətən mövzusunun yaradıcılıq meydanını müqayisə edilməyəcək qədər genişləndirdi ki, bunun dəyərli faktlarından biri R. Qusarçaylının yaradıcılıq tərcümeyi-halı, bədii pasportu, eyni zamanda Azərbaycan poeziyasının müasir Azərbaycanın ictimai-ideoloji maraqları mövqeyindən dediyi elə bir

⁸ [https://ms-my.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/\(10.10.2022\)](https://ms-my.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/(10.10.2022)).

⁹ Adilə Nəzər, Şuşada X.Natəvanın 190 iliyi münasibətilə keçirilən poeziya günləri, 09.09.2022.

¹⁰ [https://525.az/news/192549-veten--ramiz-qusarçaylinin-poemasindan\(10.10.2022\)](https://525.az/news/192549-veten--ramiz-qusarçaylinin-poemasindan(10.10.2022)).

sözdür ki, ədəbiyyatımızın yaddaşından heç zaman silinməyəcək. Ədəbiyyatın tarix dərsləri olaraq bu gündən sabaha addımlayacaqdır.”¹¹

Rəşid Fəxrəlinin “Hər şəhid qardaşdı bizə” şeiri 2022-ci il sentyabr şəhidlərinə həsr olunub. Şuşa işğaldan azad olandan sonra bu unikal şəhər milli poeziyamızın baş obrazına çevrilib. Bu zəfərdə o qədər təbii bir sevinc, fərəh, qürur var ki, şair olmayanları belə vəcdə gətirib. Xalq yazıçısı, professor Elçin Əfəndiyev poeziyamızın problemlərindən danışarkən Gülay Tahirlinin “Əziz Şuşa” şeirini istedadlı şeirə nümunə çəkir:

Pəncərəmdəki çiçəklər inciyib məndən
Onlara baxa-baxa xarı bülbülü düşünmüşəm deyə
Günəşin də qəlbi qırılıb,
Sənsiz günlərdə istisində üşümüşəm deyə.¹²

“Müqəddəs anlayışında müstəqim, birbaşa bir təntənə var, ancaq Gülayın lirik qəhrəmanı bu müstəqimliyi obrazlaşdırmağı bacarır. Təntənədən əsər-əlamət yoxdur, istedadla deyilmiş Şuşa sevgisi var”

O qədər müqəddəssən ki,
Ayaqlarımı atıb bir tərəfə
Ürəyimlə gəzmək istəyirəm torpaqlarında¹³

Əbülfət Mədətoğlu da əsgər barmağını ürəyilə öpmək istəyənlərdəndir. “Döyüşü Vətən udub” şeirində şair belə ülvü duyğularını dilə gətirir. Qələbə sevincini bütün dünyaya car çəkəcəyini bildirir.

Tətikdəki barmağı
Ürəyimlə öpəcəm!
Şəhid qanlı torpağı
Gözlərimə təpəcəm
Son hücumun nidasın
Bayrağıma tən tutub...
Hayqıracam sədasın
Döyüşü Vətən udub!¹⁴

Əbülfətin Vətənə sonsuz məhəbbətindən qaynaqlanan bu misraları nə qədər ülvü və təbiidir. Çünki qaçqınlıq, köçkünlük ağrısını dadan, bu ağrını qəlbindən, ürəyindən keçirən şairin qələbə sevincini dünyayla bölüşmək istəyidi, bu misralar.

¹¹ Nizami Cəfərov, “Ədəbiyyatın tarix dərsləri”, 525-ci qəzet, 11 may, 2022.

¹² <http://static.bsu.az/w15/Gulay%20Tahirli%20Aziz%20susha.pdf>(10.10.2022).

¹³ Elçin Əfəndiyev “Bu dünya kimsəyə qalmaz əfəndim”, 525-ci qəzet, 24 sentyabr, 2022.

¹⁴ <https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/9391-doyusu-veten-udub>(10.10.2022).

Birinci Qarabağ müharibəsi şəhidi, pilot Yusif Vəliyevin vəfalı xanımı Arzu Nehrəmlinin “Vətən” şeirində də belə bir duyğu izlənilir:

Sinə gərdin fitnə-fələ
Dərdi unut, innən belə,
Nazına qurban naz elə
Sığalını çəkək Vətən!¹⁵

Birinci Qarabağ savaşı dönəmində şair Zəlimxan Yaqub “Bu gecə yuxuma gəlmişdi Şuşa” şeirində məğlub Şuşanı qanadı qırılmış quş kimi görən Cabbarın, Xanın ruhunun qan ağladığını yuxuda gördüyünü nəzmə çəkirsə, Adıgözəl Abdinov zəfərimizdən sonra həmin şeirə nəzirə yazır və dəyişmə prosesini poetik dillə ifadə edərək, sanki Zəlimxanın da ruhunu muştuluqlayır:

Bu gecə yuxuma girmişdi Şuşa,
Cabbar gülümsəyir, xan sevinirdi
Dönmüşdü qanadı sağalmış quşa
Qartal kimi zirvələr seyr edirdi¹⁶

Əvvəlki şeirdə Şuşa qan ağlayırdısa, o zamankı ictimai-siyasi durum təsvir obyektidə, ikinci şeirdə Şuşanın qalib obrazını və bu qalibiyyətdən sevinən qalib ruhları görürük.

Şair Rəşad Məcid Suşanı özünə məxsus bir deyim tərzilə vəsf edir:

Min şəhər adı var dillərdə əzbər.
Adların ən üstün adıdı, Şuşa.
Musiqi notudu cüt hecasıyla
Dilimin ləzzəti, dadıdı, Şuşa¹⁷

Şair Ramiz Rövsən müsahibələrinin birində “Müharibə necə bitəcəksə, ədəbiyyatımız da o cür olacaq” deyirdi. Doğrudan da, Zəfərimiz ədəbiyyatımızda sıçrayış yaratdı. Şairin “Şuşa” şeiri şəhərin alındığı ilk gündə yazılıb:

Yaşadıq əlimiz sənə çatmadan
Bağlıydı hər yolun, cığırın Şuşa
Yaxşı ki, ömrümüz sona çatmadan
Çatdı bu həsrətin axırı Şuşa¹⁸

Şair Şuşasız xalqını, millətini Vətəninə toyu vəya dönmüş gəlinsiz bəyə bənzəyərk güclü metafora yaradır.

¹⁵ [https://www.adalet.az/mobil/164934\(10.10.2022\)](https://www.adalet.az/mobil/164934(10.10.2022)).

¹⁶ [https://1905.az/bu-gec%C9%99-yuxuma-girmisdi-susa-z%C9%99limxan-yaqub/\(10.10.2022\)](https://1905.az/bu-gec%C9%99-yuxuma-girmisdi-susa-z%C9%99limxan-yaqub/(10.10.2022)).

¹⁷ [https://525.az/news/168425-susa-gor-neler-eyler-resad-mecidin-qelemsiz-yazilanlari\(10.10.2022\)](https://525.az/news/168425-susa-gor-neler-eyler-resad-mecidin-qelemsiz-yazilanlari(10.10.2022)).

¹⁸ [https://www.youtube.com/watch?v=r\(10.10.2022\)](https://www.youtube.com/watch?v=r(10.10.2022)).

Sən mənim canımdan aralı ruhum
Göylərdə dolanan yaralı ruhum
Sən mənim axır ki, çin olan yuxum
Gerçəyə çevrilən nağılım, Şuşa¹⁹

Şair Şuşanı canından ayrılan, göylərdə dolanan yaralı ruhu sanır. Nağıl bildiyi arzularının gerçəkləşməsindən, yuxularının çin olmasından məmnunluq duyur.

Qovulur qapından düşmən qovulur
Qayalar çatlayır, daşlar ovulur
Bir bax başın üstə günəş doğulur
Daha dumanların dağılır, Şuşa²⁰

Bu həm də Vətənə, millətə verilən qələbə müjdəsinin şair qəlbində əks-sədası idi. Şairin lirik məni yaralı ruhlar kimi göylər gəzdiyi bir vaxtda nağılı gerçəyə çevrilir, yuxusu çin çıxır, Şuşanı dumansız görür. Şair Vüqar Əhməd də “Şuşanın dağları başı vüqarlı” şeirində şəhərin qalib görkəmini Zəfərimizə yaraşan poetik gözəlliklə təqdim edir:

Şuşanın dağları deyil, dumanlı,
İndi bu dağlarım şahdı,sultandı,
İndi gözəl Şuşa Azərbaycandı
Şuşanın dağları başı vüqarlı!²¹

Şuşada ilk qalibiyyət günlərimizdə şair Ayaz Arabaçının “Yağış yağır Şuşaya” şeirindən duyduğum ləzzət təsəvvürə gəlməz idi. Şeir Ağalar Bayramlının ifasında ruhlara məlhəm kimi süzülür, Vətəni sevməyi hər kəsin qəlbindən gələn istəyini, arzusunu ifadə edirdi:

Azərbaycan, möhtəşəmdi, gur səsin
Əskilməsin, üstümüzdən nəfəsin
Bu torpağa Vətən deyən hər kəsin
Şirin-şəkər dillərindən öpürəm.

Qələbəmizdən müjdə verən bu şeirdə baş obraz Azərbaycan əsgəridir.

Yağış yağır dayanmadan Şuşaya
O yağışın sellərindən öpürəm.
O yağışda qıvrım-qıvrım islanan
Əsgərimin tellərindən öpürəm.²²

¹⁹ [https://www.youtube.com/watch?v=rVjKUZjCVY4\(10.10.2022\)](https://www.youtube.com/watch?v=rVjKUZjCVY4(10.10.2022)).

²⁰ [https://www.youtube.com/watch?v=rVjKUZjCVY4\(10.10.2022\)](https://www.youtube.com/watch?v=rVjKUZjCVY4(10.10.2022)).

²¹ [https://sam.az/az/susanin-daglari-basi-vuqarli\(10.10.2022\)](https://sam.az/az/susanin-daglari-basi-vuqarli(10.10.2022)).

Nəticə

Vətən məhəbbəti elə hissidir ki, mütləq əməli sübuta söykənməlidir. Şuşanı, Qarabağı bizə qaytaran igid oğullar, qanıyla tarix yazan və əbədi tarixdə qalan qəhrəmanlar nəinki poeziyada, ədəbiyyatımızda müxtəlif janrlarda yazılan əsərlərin baş qəhrəmanlarına çevrilərək özlərinə sözdən heykəl qoydurdular. Nə qədər ki, dövlətimiz, millətimiz, ədəbiyyatımız yaşayır, onların qəhrəmanlıqları haqqında yeni-yeni əsərlər yazılacaq, səlnamələr yaranacaqdır.

²² <https://www.youtube.com/watch?v=r6II8GQzw1A>(10.10.2022).

Ədəbiyyat

[https://525.az/news/199990-bahar-nefesli-senetkar\(10.10.2022\).](https://525.az/news/199990-bahar-nefesli-senetkar(10.10.2022).)

[http://www.anl.az/down/meqale/adalet/2013/iyul/318377.htm\(10.10.2022\).](http://www.anl.az/down/meqale/adalet/2013/iyul/318377.htm(10.10.2022).)

Şeirimizdə Qarabağ Vaqif Yusifli Ədalət qəzeti, 2021.

[https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/6521-demir-yumruq\(10.10:2022\).](https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/6521-demir-yumruq(10.10:2022).)

[http://www.azyb.az/index.php/culture/post/92\(10.10.2022\).](http://www.azyb.az/index.php/culture/post/92(10.10.2022).)

[https://525.az/news/186013-susaname-teymur-kerimlinin-seirleri\(10.10.2022\).](https://525.az/news/186013-susaname-teymur-kerimlinin-seirleri(10.10.2022).)

[https://msmy.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/441\(10.10.2022\).](https://msmy.facebook.com/yoruldu.Duygularim/photos/a.1216697415123144/441(10.10.2022).)

Adilə Nəzər, Şuşada X.Natəvanın 190 iliyi münasibətilə keçirilən poeziya günləri, 09.09.2022.

[https://525.az/news/192549-veten--ramiz-qusarcaylinin-poemasindan\(10.10.2022\).](https://525.az/news/192549-veten--ramiz-qusarcaylinin-poemasindan(10.10.2022).)

Nizami Cəfərov, “Ədəbiyyatın tarix dərsləri”, 525-ci qəzet, 11 may, 2022.

<http://static.bsu.az/w15/Gulay%20Tahirli%20Aziz%20susha.pdf>

Elçin Əfəndiyev “Bu dünya kimsəyə qalmaz əfəndim”, 525-ci qəzet, 24 sentyabr, 2022.

[https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/9391-doyusu-veten-udub\(10.10.2022\).](https://edebiyatqazeti.az/news/poeziya/9391-doyusu-veten-udub(10.10.2022).)

[https://www.adalet.az/mobil/164934\(10.10.2022\).](https://www.adalet.az/mobil/164934(10.10.2022).)

[https://1905.az/bu-gec%C9%99-yuxuma-girmisdi-susa-z%C9%99limxan-yaqub/\(10.10.2022\).](https://1905.az/bu-gec%C9%99-yuxuma-girmisdi-susa-z%C9%99limxan-yaqub/(10.10.2022).)

[https://525.az/news/168425-susa-gor-neler-eyler-resad-mecidin-qelemsiz-yazilanlari\(10.10.2022\).](https://525.az/news/168425-susa-gor-neler-eyler-resad-mecidin-qelemsiz-yazilanlari(10.10.2022).)

[https://www.youtube.com/watch?v=rVjkuzjcvy4\(10.10.2022\).](https://www.youtube.com/watch?v=rVjkuzjcvy4(10.10.2022).)

[https://sam.az/az/susanin-daglari-basi-vuqarli\(10.10.2022\).](https://sam.az/az/susanin-daglari-basi-vuqarli(10.10.2022).)

[https://www.youtube.com/watch?v=r6II8GQzw1A\(10.10.2022\).](https://www.youtube.com/watch?v=r6II8GQzw1A(10.10.2022).)